

15. Vi återställer ordningen i Ungern

Följande är Chrusjtjovs version av Ungern-upproret, kapitel 15 ur hans ”memoarer”, *Chrusjtjov minns*.

Den kursiverade inledningen och noterna är skrivna av Edward Crankshaw (inte Chrusjtjov själv).

Chrusjtjov håller sig på defensiven när han berättar om den ungerska resningen 1956. Vad han säger avviker också i så hög grad från allmänt accepterade fakta att ett bemötande av hans version punkt för punkt och ett klarläggande av det verkliga förloppet skulle kräva en hel liten volym. Några fakta skall dock fastställas. Imre Nagy var icke ansvarig för upproret. Han drevs fram till sitt kortvariga maktinnehav av den folkliga revolten och förmådde aldrig tygla denna. Den stalinistiske partisekreteraren Mátvás Rakosi avsattes i juli 1956 vid ett möte av ungerska centralkommittén vid vilket Mikojan satt ordförande. (Mikojan hade anlänt flygledes från Moskva, emedan Sovjetunionens Budapest-ambassadör hade rapporterat att en revolution skulle bryta ut om inte Rakosi avlägsnades). Rakosi ersattes som förstesekreterare av Gerö, vilken vidtog nya undertryckningsåtgärder. Vid denna tidpunkt hölls Nagy arresterad. Kommunisterna anslöt sig snart till studenternas och de intellektuella krav på större frihet. En vändpunkt inträffade den 23 oktober: mer än tvåhundra tusen demonstranter tågade då genom Budapest för att ge eftertryck åt kravet på att Imre Nagy skulle släppas fri. Ingen blodsutgjutelse förekom. När Gerö kallade ut armén och den ordinarie polisen överlämnade dessa korporationer sina vapen till studenterna, och vid några tillfällen anslöt sig soldater och polismän till dem. Imre Nagy framträdde inte själv. I anslutning till det folkliga kravet skickades han sent omsider fram av Mikojan och Suslov med beräkningen att han skulle kunna hålla ihop partiet och kontrollera resningen. Till och med på detta stadium hölls Nagy kvar i partihögkvarteret av de ståndaktiga bland stalinisterna, vilka nu vädjade till Sovjetunionen om väpnad intervention. Resultatet av detta blev att större delen av den ungerska armén vände fronten mot ryssarna. Det ungerska kommunistpartiet upphörde praktiskt taget att existera. Alla ställde sig bakom Nagy, som hemställde att sovjettrupperna skulle utrymma ungerskt territorium. Efter lång tvekan gjorde sovjettrupperna detta, men de återkom snart förstärkta. Janos Kadar, som först hade sökt skydd hos ryssarna, upprättade, sedan allt motstånd hade krossats, med rysk hjälp den regim som än i dag råder i Ungern.

1956 utbröt en blodig revolt i Budapest. Imre Nagy använde sig av bedrägeri och skrämselektik för att locka folket till myteri och ett krig där bröder kämpade mot bröder. Han tvingade framstående medborgare att ställa sig framför mikrofonerna och godkänna hans ledarskap och brännmärka Rakosiregimen. En del människor gav efter för Nagys krav av fruktan, andra för att de inte fattade vad som i själva verket höll på att hända. Aktiva parti-medlemmar och framför allt tjekister jagades och dödades på gatorna. Parti-kommittéer och tjekistiska organisationer krossades: Folk mördades, de hissades upp i lyktstolpar och hängdes vid fötterna — det förekom alla tänkbara slag av nidingsdåd. Först var det framför allt unga pojkar som deltog i kontrarevolutionen. De var väl beväpnade, beroende på att de hade plundrat militära förråd och ammunitionsupplag. Sedan ingrep också detachement från de väpnade styrkorna och skärmytslingar inleddes på Budapests gator. Vissa av dessa väpnade detachement erövrade artilleri, för det mesta luftvärnspjäser, som de vände mot staden. Ungerska emigranter började återvända till Budapest, de flesta från Wien. Dessa var reaktionära element som hade tvingats att fly sedan Hitler krossats och en socialistisk regering etablerats. NATO-länderna började redan blanda sig i skeendet. De underblåste efter bästa

förmåga inbördeskriget i hopp om att den revolutionära regeringen skulle störtas, att revolutionens vinningar skulle likvideras och kapitalismen återupprättas i Ungern.

Imre Nagy riktade till oss en begäran att vi skulle dra bort alla sovjetiska trupper från Ungern. Enligt våra förpliktelser jämlikt Warszawapakten kunde vi dra bort våra trupper endast om en sådan begäran riktades till oss av en lagligen konstituerad regering. Vi hade givetvis ingen avsikt att göra vad ledaren för en liga bad oss göra. Från vår synpunkt sett hade en liten klick, som begagnade sig av de missgrepp som Rakosiregimen hade gjort sig skyldig till, störtat Ungerns lagliga regering. Från strikt legal synpunkt sett hade Nagys krav inget parlamentariskt stöd, och följaktligen inte heller laga kraft.

Fastän Nagy var kommunist, talade han inte längre i det ungerska kommunistpartiets namn. Han talade endast för sig själv och en liten krets av emigranter som hade återvänt för att stödja kontrarevolutionen.

Vi beslöt hastigt att inta den ståndpunkten att Nagys regering inte hade något mandat av majoriteten av landets arbetare, bönder och intelligentsia. Arbetarklassen vägrade att stöda kontrarevolutionen, bönderna höll sig avsides och lät sig inte duperas av Nagy. Många kollektivjordbruk fortsatte att arbeta som förut och ignorerade de slagord som riktades mot kollektiviseringen av jordbruket genom radion i Budapest.¹

Helt oberoende av Nagys vädjanden till oss, beslöt vi att dra bort våra trupper från staden Budapest och att förlägga dem på flygfältet utanför staden. Men trots att våra trupper inte längre befann sig i Budapest höll vi oss underrättade om läget genom vår ambassadpersonal som stannade kvar i staden.

Vi sammankallade centralkommitténs presidium för att diskutera upproret och kom till den slutsatsen att det skulle vara ousäktligt av oss att förbli neutrala och att inte hjälpa arbetarklassen i Ungern i dess kamp mot kontrarevolutionen. Vi antog en enhällig resolution med detta innehåll. Anastasij Ivanovitj Mikojan och Suslov var inte närvarande vid detta möte. De var i Budapest. De begav sig in i staden under dagen och återvände på kvällen till flygfältet där våra trupper var stationerade.

Detta var ett historiskt ögonblick. Vi stod inför ett ytterst viktigt avgörande. Skulle vi låta våra trupper rycka in i staden igen och krossa resningen, eller skulle vi vänta och se om de inhemska krafterna själva kunde befria sig och kväsa kontrarevolutionen? Om vi beslöt oss för det senare alternativet, fanns det alltid en risk för att kontrarevolutionen temporärt kunde få övertaget, vilket skulle innebära att mycket proletärt blod skulle spillas. Och dessutom, om kontrarevolutionen lyckades och NATO fick fotfäste mitt ibland de socialistiska länderna, skulle det innebära ett allvarligt hot mot Tjeckoslovakien, Jugoslavien och Rumänien, för att inte tala om själva Sovjetunionen.

Vilket alternativ vi än valde, skulle vi inte sträva till några nationalistiska mål, det enda mål vi hade för ögonen var internationalistiskt, den broderliga proletära solidariteten. För att försäkra oss om att alla länder förstod oss rätt i detta avseende, beslöt vi att rådgöra med de andra socialistiska länderna — men först och främst med Kinas broderliga kommunistparti.

Vi bad Mao Tse-tung skicka en representant för att rådgöra med oss om händelserna i Ungern. Kineserna reagerade snabbt. En delegation under ledning av Liu Shao-chi flög till Moskva. Liu var en man med stor erfarenhet och prestige som åtnjöt stor aktning hos oss.

¹ Det enda kornet av sanning i detta är att många av bönderna höll sig undan från striderna. De fortsatte att arbeta på fälten, och lämnade striderna att utkämpas av arbetarna och studenterna i städerna — och av delar av den ungerska armén.

Våra konsultationer med kineserna hölls i Lipkij som en gång hade varit en av Stalins datjor och numera är ett rekreationshem. Vi satt uppe hela natten och vägde för och emot, skulle vi eller skulle vi inte använda vapenmakt mot Ungern. Först ansåg Liu Shao-chi att det inte var nödvändigt. Vi borde avlägsna oss från Ungern, sade han, och låta arbetarklassen samla sig och på egen hand vidta de nödiga åtgärderna mot kontrarevolutionen. Vi instämde.

Men efter att ha nått denna överenskommelse började vi på nytt diskutera situationen, och någon varnade för den faran att arbetarklassen kunde falla för kontrarevolutionens lockelser. Ungdomen i Ungern var speciellt mottaglig.

Jag vet inte hur många gånger vi ändrade åsikt och ändrade oss tillbaka igen. Varenda gång vi trodde att vi definitivt hade beslutat om hur vi skulle handla, satte sig Liu i förbindelse med Mao för att rådfråga honom. Liu hade ingen svårighet att få kontakt med honom i telefon, därför att Mao var som en uggla, han arbetade nätterna igenom. Till slut avslutade vi denna session som hade pågått hela natten med ett beslut att inte ingripa i Ungern med militär makt. Så snart vi hade kommit överens om detta, for jag hem. Liu och hans delegation stannade kvar i datjan.

När jag klev i säng den morgonen, fann jag att mina tankar fortfarande var så upptagna med detta problem att jag inte kunde vila. Det var som om en spik hade trängt in i huvudet på mig, och den hindrade mig från att sova.

Senare på morgonen sammanträdde centralkommitténs presidium för att lyssna till min rapport om hur diskussionen med den kinesiska delegationen hade utfallit. Jag berättade för dem att vi ett flertal gånger hade ändrat åsikt och att vi till slut hade stannat för beslutet att inte inskrida i Ungern med militär makt. Jag redogjorde emellertid för presidiet för vilka konsekvenserna skulle bli om vi inte räckte den ungerska arbetande klassen en hjälpande hand innan de kontrarevolutionära elementen hann sluta sina led.

Efter en lång diskussion kom presidiet till den slutsatsen att det skulle vara oförlåtligt, helt enkelt oförlåtligt, om vi stannade utanför konflikten och vägrade att hjälpa våra ungerska bröder. Vi frågade marskalk Konjev, som var chef för Warszawapaktens trupper: ”Hur lång tid skulle det ta er om vi gav er order att återställa ordningen i Ungern och krossa de kontrarevolutionära styrkorna?”

Han funderade ett ögonblick, och sedan svarade han: ”Tre dagar, absolut inte längre.”

”Sätt i så fall i gång med förberedelserna. Ni hör av oss när det blir tid att börja.”

Så var alltså beslutet fattat. Men Liu Shao-chi skulle flyga tillbaka till Peking samma kväll, och han trodde fortfarande att vi hade kommit överens om att inte använda vapenmakt i Ungern. Vi ansåg att vi borde informera honom om att vi hade reviderat vår uppfattning, så vi ordnade med en sista konsultation på Vnukovoflygplatsen. Vi bad honom bryta upp tidigare än han hade planerat så att vi kunde sammanträffa med honom på flygplatsen. På det sättet skulle han kunna fortsätta utan vidare dröjsmål.

Hela presidiet begav sig ut till flygplatsen. Liu och hans kamrater anlände, och vi höll vårt möte. Det blev ingen argumentering. Samtalet fortlöpte i en synnerligen broderlig atmosfär, och den kinesiska delegationen visade att den uppenbarligen delade det sovjetiska folkets oro för situationen. Vi tänkte alla på den ungerska arbetande klassens välfärd och på det ungerska folkets framtid. Liu gick med på att vårt reviderade beslut att skicka in trupperna i Ungern var riktigt.

”Jag kan inte just i detta ögonblick få kamrat Mao Tse-tungs medgivande”, sade han, ”men jag tror att han kommer att ge er sitt stöd. Så snart jag kommer till Peking, ska jag informera

det kinesiska kommunistpartiets politbyrå, och sedan förmedlar vi genast vårt formella beslut till er. Men ni kan utgå ifrån att ni har vårt stöd.”

Så snart det här var i sin ordning, följde vi den kinesiska delegationen till planet.²

Det nästa vi hade att göra var att rådgöra med Polen. De besvärligheter vi hade haft där var inte på långt när så allvarliga som oroligheterna i Ungern. I Polen hade det inte förekommit någon väpnad resning, och ett godtagbart polskt ledarskap hade redan bildats av kamraterna Gomulka och Cyrankiewicz och av andra kamrater som vi litade på. Vi hade anledning att tro att läget i Polen höll på att stabiliseras.³

Vi hade så mycket större skäl att konsultera polackerna i betraktande av det polska folkets oro för sitt eget lands öde; också för dem berodde mycket på utgången av händelserna i Ungern. Vi ville inte bara veta de polska kamraternas åsikt innan vi tog ett så avgörande steg som att skicka trupper till Budapest — vi ville också att de polska kamraternas svar skulle bli positivt. Vi ville ha deras stöd. Vi kom alltså överens om att kamrat Gomulka tillsammans med Cyrankiewicz och de andra kamraterna skulle möta oss på en plats strax inne på den sovjetiska sidan av den sovjet-polska gränsen. Presidiet utsåg en trojka, bestående av Chrusjtjov, Molotov och Malenkov att representera vår sida.

Efter konsultationerna med polackerna, flög Malenkov och jag till Bukarest. Förutom de rumänska kamraterna var också representanter för det tjeckoslovakiska partiet under ledning av Novotny samt de bulgariska kamraterna under ledning av Zjivkov där. Det enda vi behövde göra var att förklara vilken vändning situationen hade tagit. Vi behövde inte övertyga någon av dem om tvånget att vidta avgörande åtgärder, beroende på att dessa kamrater redan var informerade av sina ambassadörer i Budapest om den situation som höll på att utvecklas där. Dessutom hade redan vissa gränstrakter i Ungern börjat förskaffa sig vapen från Tjeckoslovakien och Rumänien för att försvara sig mot Imre Nagys kontrarevolutionära regering. Ledarna för de broderliga socialistländerna var överens: vi måste handla, och vi måste handla snabbt.

Rumänerna och bulgarerna sade att de ville sluta upp vid vår sida och ge de revolutionära arbetarna i Ungern militär hjälp i deras kamp mot kontrarevolutionen. Vi svarade att det inte var nödvändigt att i denna operation engagera några andra trupper än de sovjetiska som redan var stationerade i Ungern i enlighet med Potsdamavtalet. Vi skämtade med de rumänska kamraterna om hur ivriga rumänerna nu var att kasta sig in i kampen mot kontrarevolutionen, medan Rumänien 1919 aktivt hade stött den kontrarevolution som krossade Bela Kuns ungerska revolution. De rumänska kamraterna skrattade. De önskade oss lycka till och uppmanade oss att göra undan det hastigt.

Sent samma kväll lämnade Malenkov och jag Bukarest för att flyga till Jugoslavien och rådgöra med kamrat Tito. Vädret kunde inte ha varit sämre. Vi måste nattetid flyga över bergen i ett häftigt åskväder. Blixtar syntes på alla sidor om oss. Jag sov inte en blund. Jag hade flugit rätt mycket, framför allt under kriget, men aldrig under så svåra förhållanden. Vi hade en mycket erfaren pilot vid namn general Tsybin. Under åskvädet förlorade vi kontakten med det spaningsplan som eskorterade oss och som flög framför oss. Vi var på väg mot ön Brioni i Adriatiska havet utanför den jugoslaviska kusten. Flygfältet där var mycket

² Kineserna hade tidigare rått till att avstå från militärt ingripande i Polen. Efter mycken tvekan tillrådde de användandet av vapenmakt i Ungern. Senare var de mycket angelägna om att ta åt sig äran för detta.

³ Chrusjtjov tycks inte ha något att säga om det sovjetiska försöket till intervention i Polen. Armén hade redan intagit utgångsställningar för att slå till där, men marskalk Rokossovskij, som på den tiden var polsk försvarsminister, trots att han samtidigt var sovjetisk militärdistriktschef, varnade ledarskapet i Kreml för att den polska armén var fientligt inställd, och att den skulle ställa sig bakom Gomulka och kämpa som en sluten enhet. J. Cyrankiewicz var polsk premiärminister vid tiden för den polska resningen 1956.

dåligt utrustat. Det var en av dessa primitiva landningsbanor som byggdes under kriget. Men tack vare kamrat Tsybins skicklighet klarade vi det. När vi landade, frågade vi om vårt andra plan hade kommit fram. Jugoslaverna meddelade att de inte visste någonting om det. Vi var mycket oroliga för besättningens öde.

En bil väntade på oss, och den förde oss till en kaj. Där steg vi i en motorbåt och styrde mot kamrat Titos villa på ön Brioni. Malenkov var blek som ett lik. Han blir bilsjuk till och med på goda vägar. Vi hade just landat efter den svåraste flygning man kan tänka sig, och nu var vi på väg ut på ett hav med krabb sjö i en liten motorbåt. Malenkov lade sig på båtbottnen och slöt ögonen. Jag var rädd för att han skulle vara i mycket dålig kondition när vi kom fram, men vi hade inget val. Eller som det gamla ryska ordspråket säger, vi kunde ju inte sitta på stranden och vänta på vackert väder.

Tito väntade på oss när vi kom fram till ön. Han hälsade oss hjärtligt välkomna. Vi omfamnade och kysste varandra trots att våra relationer ännu för en kort tid sedan hade varit ansträngda, och de blev allt spändare och spändare ju längre läget i Ungern utvecklade sig. Vi hade olika åsikter om det mest tillrådliga handlings sättet.

Vi redogjorde för Tito för orsakerna till att vi hade kommit och meddelade honom vårt beslut att låta trupperna rycka in i Budapest. Vi frågade hur han ställde sig. Jag hade väntat mig ännu häftigare invändningar från Titos sida än dem som hade mött oss under diskussionerna med de polska kamraterna. Men vi blev angenämt överraskade. Tito sade att vi hade absolut rätt och att vi borde låta våra soldater rycka in så fort som möjligt. Han sade att vi var förpliktade att hjälpa Ungern att krossa kontrarevolutionen. Han försäkrade att han fullkomligt förstod nödvändigheten av att vidta dessa åtgärder. Vi hade varit beredda på motstånd, men i stället fick vi hans helhjärtade stöd. Jag skulle till och med vilja säga att han gick längre än vi när han krävde en snabb och beslutsam lösning på problemet.

Så snart vi hade kommit överens om detta, sade vi: ”Så där ja, och nu måste vi nog få lite vila, därför att vi måste återvända till Moskva tidigt i morgon bitti.”

”Nej”, sade Tito, ”res inte ännu. Varför kan ni inte stanna här ett par dagar?” Vi tackade kamrat Tito men förklarade att det hade vi inte tid till därför att vi så snart som möjligt måste vara tillbaka i Moskva. ”Säg mig”, sade han då, ”när planerar ni att sätta i gång med återställandet av ordningen i Budapest?”

Jag svarade att vi ännu inte hade bestämt den exakta dagen men att det under alla omständigheter skulle bli snart. Tito måste ha insett att det här inte var att helt hålla sig till sanningen och att vi redan hade bestämt den dag vi skulle slå till, men jag ville inte för någon röja vilken dag vi hade tänkt låta våra trupper rycka in i Budapest. Jugoslaverna tog ju inte direkt del i denna operation, och därför var det onödigt att informera dem. Ju färre människor som visste om det, även om de var våra vänner, desto bättre. Det kunde ha stått oss dyrt om det hade läckt ut när vi tänkte börja.

”Jag tror att vi ska försöka få lite sömn nu”, sade jag.

”Nej, nej”, sade Tito. ”Varför skulle ni krypa i säng nu? Vad har ni för brådska? Varför kan vi inte sitta uppe i natt och prata? Vi har ännu några timmar kvar till gryningen, och jag skulle gärna tillbringa den korta stund vi har kvar i ert sällskap.”

”Det må vara hänt”, svarade vi. ”Vi tar oss en lur i planet på vägen hem till Moskva.”

Vi lyckades hålla oss vakna ända till gryningen. När morgonen grydde, sade Tito att han skulle följa oss. Han satte sig själv vid ratten av sin bil och körde oss till kajen. Vi tog farväl

av varandra som gamla goda vänner och kysste varandra på båda kinderna. Han önskade oss lycklig resa och framgång i den uppgift som nu förestod oss.⁴

Vi kom till Moskva fram mot kvällen. Presidiemedlemmarna hade infunnit sig på flygplatsen för att möta oss, och därifrån for vi raka vägen till Kreml.

Vi gav Konjev order att låta sina trupper rycka in, och ordningen återställdes nästan genast överallt i Ungern utom i Budapest där befolkningen bjöd ett rätt envist motstånd. Officerare från den ungerska armén hade slutit sig till resningen, och våra trupper fann sig stå mot ett väl organiserat försvar. De upproriska hade till och med släpat upp kanoner på hustaken och besköt gatorna med dem. Men, som marskalk Konjev hade förutspått, motståndet i Budapest var krossat på mindre än tre dagar. Upproret kunde till och med ha krossats tidigare, men i så fall skulle vi ha varit tvungna att vidta mera destruktiva åtgärder, och det skulle också ha krävt större offer. Det skulle inte ha legat i vårt intresse.

Imre Nagy tog sin tillflykt till den jugoslaviska ambassaden tillsammans med ett rätt stort antal andra ledare för hans rörelse. Denna utveckling ledde till att våra relationer med Jugoslavien blev spändare än någonsin. De ungerska kamraterna krävde att Nagy och hans män skulle utlämnas så att de kunde ställas inför rätta för sina brott. Jugoslaverna vägrade halsstarrigt. Ungerns provisoriska revolutionära regering under ledning av Kadar och Munnich väntade då helt enkelt tills de jugoslaviska kamraterna inte längre kunde hålla kvar Nagy och alla hans män.⁵ När jugoslaverna äntligen avstod från Nagy, insisterade de på garantier för hans säkerhet. De ungerska kamraterna vägrade, och så snart Nagy var avlämnad i sin bostad, blev han arresterad — vilket han så väl hade förtjänat.⁶ Därpå föreslog kamrat Kadar att Nagy skulle flygas till Bukarest tills ordningen var fullständigt återställd och den nya regeringen hade möjlighet att normalisera förhållandena i Ungern.

Ungerns provisoriska revolutionära regering, som så snart ordningen var återställd hade flyttat från Uzjgorod [i Sovjetukraina] till Ungern, antog nu namnet socialistiska arbetarpartiet. De nya ledarna började samla sina krafter, och läget stabiliserades på ett mycket tillfredsställande sätt.

⁴ Titos inställning till den ungerska affären var tvetydig. Han hade för ryssarna framhållit den absoluta nödvändigheten av att göra sig av med Rakosi, men han tycks ha blivit oroad av den häftiga vändning som resningen tog, även om han var mycket sympatiskt inställd till Nagy.

⁵ Ungerns så kallade provisoriska revolutionära regering tillsattes av ryssarna på deras egen mark när det såg ut som om Nagys regering i Budapest hade kommit för att stanna. Det var en marionettorganisation som var sammansatt av de sista resterna av det gamla ungerska kommunistpartiet, som vid det här laget var helt och hållet upplöst. Janos Kadar, den nuvarande härskaren i Ungern, hade i själva verket anslutit sig till Nagys regering och uppträdde offentligt till stöd för den, tillsammans med Ferenc Munnich som under några dagar var Nagys inrikesminister. Men dessa två män försvann plötsligt utan föregående varning den 2 november, de övergav Nagy i det mest kritiska ögonblicket och uppenbarade sig i det ryska militärläget i Uzjgorod. Två dagar senare höll Kadar sitt beryktade radiotal, skenbarligen från östra Ungern, där han påstod sig ha bildat en ny regering och vädjade till ryssarna om att skicka in trupper och krossa revolten. Tillsammans med Munnich återvände han till Budapest i de sovjetiska truppers kölvatten, och stödd av sovjetiska stridsvagnar etablerade han den nya regimen som har suttit vid makten alltsedan dess. I sin egenskap av försvarsminister och inrikesminister var Munnich ansvarig för de stränga repressiva åtgärder som förde Ungern tillbaka i det obrutna ledet. Han blev premiärminister 1958, medan Kadar förblev partisekreterare. Efter Munnichs (naturliga) död har Kadar, efter många falska löften, lyckats införa en viss grad av reformer i Ungern och har sålunda kunnat gottgöra något av sin tidigare förrädiska verksamhet som quisling. Chrusjtjovs omdöme om Munnich illustrerar hans egen karaktär, liksom hans inställning till satellitstaterna, som den sovjetiske ledaren som inte tål några dumheter från deras sida.

⁶ Detta är inte sant. Ungrarna hade i själva verket lovat Tito att inget ont skulle vederfaras Nagy om han lämnade den asyl som hade beviljats honom på den jugoslaviska ambassaden i Budapest. Tito var rasande när han blev arresterad. Chrusjtjov nämmer ingenting om den obetydliga omständigheten att Nagy senare blev släpad från fängelset och skjuten. Inte heller berättar han om att general Pal Maleter blev arresterad och skjuten när han under lejd infann sig till underhandlingar med de sovjetiska styrkorna.

När allt hade blivit lugnt igen, återställde de rumänska kamraterna Imre Nagy till Ungern. En viss spänning hade uppstått mellan Sovjetunionen och Jugoslavien till följd av den inställning som Jugoslavien intog till händelserna i Ungern, varför kamrat Tito föreslog att vi skulle mötas för att samtala och återställa de goda relationerna. Först föreslog han att vi skulle sammanträffa i största hemlighet på en båt på Donau, på gränsen mellan Rumänien och Jugoslavien. Men sedan, strax innan jag gav mig iväg, ändrade han sig och föreslog att vi i stället skulle mötas helt öppet i Bukarest. Vi hade redan likviderat en konflikt med Jugoslavien efter Stalins död, och vi hade ingen orsak att vilja få till stånd en ny. Vi talade om hur vi skulle förbättra våra handelsförbindelser. Jag sade att vi inte ställde några krav på hegemoni vad Jugoslavien beträffade, och jag upprepade vår försäkran om icke-inblandning i Jugoslaviens inre angelägenheter.

Någon tid förflöt och vi såg att utvecklingen i Ungern inte gick i en gynnsam riktning. Vi diskuterade läget i presidiet och beslöt att så här kunde det inte fortsätta. Presidiet instruerade mig att flyga till Budapest för att tala med de ungerska ledarna.

Själv ställde jag mina förhoppningar på Munnich. Jag trodde att jag kunde komma bättre överens med honom än med Kadar. Munnich var en slug och erfaren gammal räv som hade deltagit i den ungerska revolutionen med Bela Kun. Han hade vistats länge i Sovjetunionen, och jag ansåg att han var bättre förberedd än någon annan att ta itu med de problem som Ungern fortfarande hade att brottas med.

De ungerska kamraterna mötte mig på flygplatsen och körde mig till staden. Jag hade varit i Budapest 1946, och staden var fortfarande lika vacker som jag kom ihåg den, även om man alltjämt såg vissa spår av gatustriderna, sådana som kulhål i väggarna och till och med några ruiner.

En bankett gavs till min ära i en mörk sal. Jag vet inte varför belysningen var så dålig. Under mina besök i väst hade jag deltagit i banketter med levande ljus, men sådana förekom bara vid speciellt festliga tillfällen. Här i Budapest var det inget festligt tillfälle, och salen var svagt upplyst bara för att belysningen var dålig. Hela ledarskapet var där. Ungrarna serverade sin delikata gulasch och ett utmärkt vin.

Samtalet började snart röra sig om politiken. Som svar på min kritik, sade Munnich: ”Som ni kanske minns var jag vårt lands ambassadör i Moskva under Rakosiperioden, så följaktligen kan jag inte ställas till ansvar för vad som hände då.” Jag frågade om den ungerska pressen, som uppenbarligen ännu inte följde partilinjens, och då sade han: ”Hör på, kamrat Chrusjtjov, det hör inte till mina uppgifter att kontrollera tidningarna. Det är någonting som tillkommer andra kamrater.”

Kort sagt, problem fanns det fortfarande. Det är alltid så när ett land och ett parti går igenom en svår inre kris. Till de osunda efterverkningarna av resningen hörde bland annat att den ungerska armén var demoraliserad. Armén som helhet hade inte deltagit i kontrarevolutionen, men ett litet antal enskilda officerare hade deltagit aktivt.⁷ När kontrarevolutionen var krossad och Imre Nagys band var störtade förekom det fortfarande i en viss utsträckning tveksamhet inom officerskåren. Därför krävde kamraterna Kadars och Munnichs nya regering att alla arméofficerare skulle deklarerat sin inställning till de nyss timade händelserna genom att underteckna en ed i vilken de svor på att hedersamt tjäna det ungerska folket och verkställa den ungerska regeringens order. Några officerare ville endast motvilligt underkasta sig denna ed. Deras vacklande hållning ledde till en utrensning av de element som vägrade att acceptera de nödvändiga förutsättningarna för uppbyggandet av socialismen i Ungern. Resultatet var att armén förminskades kvantitativt medan den däremot förbättrades kvalitativt.

⁷ I själva verket hade största delen av den ungerska armén anslutit sig till resningen.

Landets liv började redan återgå till det normala trots de anklagande ylandena i den borgerliga pressen och den äreröriga utländska propagandan om att Sovjetunionen hade krossat en folklig revolution i Ungern.

Kamrat Kadar och det ungerska kommunistpartiets centralkommitté vände sig nu till Sovjetunionens kommunistiska partis centralkommitté med en begäran att vi skulle skicka rådgivare för att hjälpa dem att reorganisera sin kolindustri som hade blivit utsatt för svår förödelse. På begäran av den ungerska regeringen och den ungerska centralkommittén gjorde jag ett antal resor till Ungern under 1957.

En gång, när jag var där på sommaren, berättade Kadar att de skulle hålla ett möte på torget framför Förenta staternas ambassad. Det var ett speciellt viktigt möte, beroende på att [kardinal] Mindszenty och den amerikanska ambassadens personal säkert skulle stå på balkongen och titta på. Mindszenty var primas för den romersk-katolska kyrkan i Ungern. Han representerade den mest reaktionära flygeln av de kontrarevolutionära styrkor som hade slagit till mot den ungerska regeringen och uppbyggandet av socialismen i Ungern 1956. När kontrarevolutionen var krossad sökte han skydd på den amerikanska ambassaden, och där vistades han ännu många år efteråt.

Även om Mindszenty och amerikanerna inte kunde höra de tal som hölls på torget, kunde man vara säker på att de hade agenter som cirkulerade bland massorna och antecknade allt som skedde.

Vi hade dessutom också en annan orsak att vara intresserade av mötet. När det blev känt att jag hade kommit till Ungern, började de amerikanska journalisterna trumpeta om att Chrusjtjov inte skulle våga visa sig offentligt därför att Chrusjtjov visste att han skulle råka illa ut om han uppförde sig som han hade för sed och gick ut för att spatsera på gatorna. Ungrarna skulle aldrig förlåta honom att han hade använt vapenmakt för att krossa kontrarevolutionen. Vi visste vilken dynga man kunde vänta sig av den amerikanska pressen!

Kadar öppnade mötet. De ungerska kamraterna uppmanade mig att tala, och jag kunde inte gärna vägra. I mitt tal klandrade jag de ungerska arbetarna och intelligentsian för att de hade tillåtit en kontrarevolutionär resning att bryta ut i sitt land.

Under mötet sade Kadar: ”Titta dit till vänster så får ni se den amerikanske ambassadören stå där med sin personal. Jag ser förresten Mindszenty också.”

När mötet var slut, sade jag: ”Kamrat Kadar, låt oss stiga ner från talartribunen och blanda oss med folkmassan.”

Han log och sade: ”Som ni ser är här faktiskt en väldig massa människor församlade.”

”Så mycket bättre. På det viset kan vi visa de amerikanska journalisterna och den amerikanska ambassadören och Mindszenty att Chrusjtjov inte är rädd för att utsätta sig för faror och att han fortfarande blandar sig med folket. Vi ska ge dem en ordentlig hjärntvätt, som de amerikanska journalisterna skulle säga — de här som önskar Sovjetunionen och Ungern allt ont!”

Jag höll ett liknande tal i Ungerns största verktygsmaskinfabrik. Därifrån fortsatte kamrat Kadar och jag till kolgruveområdet där han hade varit underjordisk partiledare under kriget. Därför att jag var före detta gruvarbetare själv hade jag på känn att jag kunde ta i på skarpen med kolgruvarbetarna. Jag sade att jag skämdes över mina bröder gruvarbetarna som varken hade höjt sina röster eller sina nävar mot kontrarevolutionen. De hade visserligen inte tagit aktiv del i resningen, men de hade inte heller bjudit den något motstånd. De hade låtit sig demoraliseras och blivit apatiska. När jag hade avslutat mitt tal sade gruvarbetarna att de var

ledsna. De ångrade sig att de hade gjort sig skyldiga till en allvarlig politisk blunder, och de lovade att göra allt för att något liknande aldrig mer skulle inträffa.

Sedan for vi till ett möte på ett stålverk vid Donau som var uppfört med utrustning som ungrarna hade fått på ett kreditlån av oss. Det låg i en liten stad som tidigare hade hetat Stalinovaras, men nu var namnet ändrat. Vid ett tillfälle frågade kamrat Kadar mig: ”Vad skulle ni säga om ett sammanträffande med några representanter för vår intelligentsia? Vi kan sammankalla ett möte med arbetarna vid vetenskapsakademin och andra institutioner för intellektuellt arbete.” Jag gick med på det och konstaterade till min glädje vid detta möte att också intelligentsian insåg nödvändigheten av de nu genomförda åtgärderna.

Vid alla dessa möten höll vi tal som avslöjade världskontrarevolutionens och världsimperialismens planer på att återupprätta kapitalismen i Ungern. För sin del demonstrerade de ungerska kamraterna för den borgerliga pressen att det ungerska folket, långt ifrån att bevara några fientliga känslor mot Sovjetunionen, var oss och vår armé tacksamt för att vi hade uppfyllt våra internationalistiska förpliktelser genom att hjälpa det att undertrycka den kontrarevolutionära resningen. Och det var inte alls endast människor som ställde sig på vår sida som hade tillfälle att tala vid dessa möten. Alla som uppträdde som talare gav fritt utlopp för sina åsikter, och var och en som var närvarande hade sin fulla frihet att säga rent ut vad han hade på hjärtat. Atmosfären vid dessa möten var laddad med stor glädje och entusiasm. Det ungerska folket gav sålunda sitt godkännande åt de åtgärder som hade vidtagits av det ungerska kommunistpartiets och regeringens ledarskikt.

Vi var ense med det nya ledarskapet om att resningen hade avlats av Stalins maktmissbruk och att missnöjets frön hade såtts i Ungern av Stalins rådgivare, Rakosi. Med andra ord var kontrarevolutionen ytterligare en konsekvens av de sjukliga dragen i Stalins karaktär, för vilka Lenin redan hade varnat oss i sitt testamente.⁸

Jag minns att när vi lade fram en plan för att reducera den sovjetiska armé som låg garnisonerad i olika delar av Östeuropa, bad jag ungrarna om deras åsikt i denna fråga. ”Kamrat Kadar”, sade jag, ”vad säger ni om möjligheten för oss att dra bort våra trupper från Ungern? Är det tillrådligt? Vi litar på ert omdöme. Vi gör som ni finner bäst.”

”Kamrat Chrusjtjov, jag tror att det blir bäst om ni själv beslutar om den saken. Jag kan bara tala om två saker för er. För det första existerar det absolut ingen motvilja mot era truppers närvaro i vårt land. Det kan jag säga er fullt uppriktigt. För det andra tror jag att det bara finns en sak som bekymrar det ungerska folket — likgiltigt om vi talar om arbetarna, bönderna eller intelligentsian — och det är att vi absolut inte vill att Rakosi ska återvända till Ungern.” På den tiden vistades Rakosi i Sovjetunionen. Uppenbarligen fanns det fortfarande krafter i Ungern som sympatiserade med honom, precis som det fanns krafter i Sovjetunionen som skulle ha gett sin röst åt Stalin till och med sedan vi hade fastställt hans skuld i partiets ögon.

Nu inser jag att det finns människor som kanske skulle vilja hävda att Kadarregeringen var moskvatrogen, att den hade tillsatts under vårt beskydd och till följd av vårt inflytande. Nåväl, vi kan sparka tillbaka bollen till andra änden av planen helt enkelt genom att fråga under vems beskydd Imre Nagys regering kom till? I vems flygplan flögs hela flockar av borgerliga agenter och kontrarevolutionära emigranter tillbaka till Ungern? Och svaret lyder: I plan som tillhörde världens imperialistiska krafter, framför allt Förenta staterna, och under deras beskydd.⁹ Dessutom hade medlemmarna av Kadarregeringen blivit valda till sina ursprungliga

⁸ Efter att tidigare ha förklarat att Nagy var den som skulle klandras för hela historien, gör Chrusjtjov här en helomvändning och säger att de skyldiga var Stalin och Rakosi.

⁹ Det är omöjligt att avgöra om Chrusjtjov verkligen tror att västmakterna spelade en effektiv roll under den ungerska resningen. Visst är det sant att ett antal ungerska emigranter tog sig tillbaka till Ungern under revoltens

ledande befattningar vid en av det ungerska kommunistpartiets kongresser vid vilken ordet fördes av ingen mindre än Rakosi själv.

Följaktligen avvisar jag på det bestämdaste alla påståenden om att Kadar och hans regering var våra marionetter.

Jag vill att alla skall ha klart för sig vår inställning i detta avseende: vi, Sovjetunionen, understöder de revolutionära krafterna i världen. Vi gör det därför att vi är medvetna om våra internationalistiska förpliktelser. Vi deltar helhjärtat i den kamp som förs av världens arbetande klasser under det röda baner som pryds av slagordet: ”Proletärer i alla länder, förenen eder!” Vi motsätter oss exporten av revolutionen, men vi är också emot export av kontrarevolution. Det är därför det skulle vara både otänkbart och oförlåtligt av oss att förvägra de arbetande klasserna i vilket land det vara må att hjälpa dem i deras kamp mot kapitalismens krafter.

Vårt mål i Ungern var att stödja progressivismen och hjälpa folket med övergången från kapitalism till socialism. Socialismens fiender hade däremot en rakt motsatt målsättning; varhelst man hade kommit till ett socialistiskt sätt att leva ville de likvidera det, undertrycka de arbetande klasserna och återupprätta kapitalismen.

Genom att hjälpa det ungerska folket att krossa den kontrarevolutionära resningen har vi hindrat fienden från att skada hela det socialistiska lägrets enhet, som sattes på ett svårt prov under händelserna i Ungern. Vi var fullt medvetna om att vi genom att hjälpa Ungern att undertrycka resningen och eliminera dess efterverkningar så fort som möjligt, också hjälpte alla de andra länderna i det socialistiska lägret. Den hjälp som vi gav det ungerska folket i och med att vi krossade kontrarevolutionen godkändes enhälligt av de arbetande människorna i de socialistiska länderna och av de progressiva kretsarna i alla delar av världen.

Och därför kan jag med lugnt samvete säga, ja! Vi hjälpte Ungern 1956. Som jag en gång sade vid ett partimöte, genom detta avbördade vi oss en skuld som hade hängt över våra huvuden alltsedan 1848. Det året genomfördes en framgångsrik revolution i Budapest, men Nikolaj I kastade in sina legioner, krossade revolutionen och bidrog till att återupprätta den österrikiska monarkins herravälde i Ungern. Det var en skam. Naturligtvis begicks detta svarta dåd av Nikolaj I och av dem som omgav honom, och skammen drabbade inte det dåvarande ryska kejsardömet arbetande klass och bönder. Men historiskt sett häftade vi fortfarande i skuld till Ungerns folk. Denna skuld avbördades slutgiltigt 1956. Nu är vi kvitt.¹⁰

Lästips

Fler utdrag ur *Chrusjtjov minns*:

[Skräckvälde](#) (kap 3) – om kollektiviseringarna och ”den stora terrorn”

[Förspel till kriget](#) (kap 5) – bl a om Finska vinterkriget 1939-40

[Stora fosterländska kriget](#) (kap 6)

[Hungersnöd i Ukraina](#) (kap 7)

[Stalins sista år](#) (kap 8)

[Arvet efter Stalin](#) (kap 9)

[Koreakriget](#) (kap 11) – ingår här i artikelsamling

[Mao Tse-tung och schismen](#) (kap 18)

första dagar. Men västmakterna som just då hade händerna fulla i Suez höll sig på avstånd och passerade förbi på andra sidan.

¹⁰ Ungrarna ser saken annorlunda. 1848 krossades deras nationella revolt mot Österrike av ryssarna, och 1956 var ryssarna tillbaka igen.

Mer om Ungernrevolten:

Peter Fryer, [Ungersk tragedi](#)

Sture Källberg: [Uppror – Budapest 1956](#)

Pierre Broué: [Den ungerska revolutionens arbetarråd 1956](#)

[Ungern 1956 - intervju med Nikolaus Krassó,](#)